

ALTERNATIVNÍ UKAZATELÉ EKONOMICKÉ VÝKONNOSTI A BLAHOBYTU

Vojtěch Spěváček
Centrum ekonomických studií VŠEM

www.cesvsem.cz

Bratislava, 9. února 2007

Obsah:

1. Hrubý domácí produkt (HDP) a růstová výkonnost české a slovenské ekonomiky.
2. Narůstající rozdíl mezi HDP a hrubým národním důchodem (HND).
3. Čistý domácí produkt a důchod.
4. Ukazatelé reálného důchodu.
5. Ukazatelé vyjadřující růst blahobytu.

Hrubý domácí produkt (HDP)

- Nejvíce používaný ukazatel ekonomické výkonnosti
 - má dlouhodobou tradici a je všeobecně známý
 - je k dispozici čtvrtletně
 - je mezinárodně srovnatelný
- V systému národních účtů má klíčové místo s bilančními vazbami na tvorbu, užití a procesy rozdělování

Metody výpočtu HDP

- **Výrobní metoda** (součet hrubé přidané hodnoty institucionálních sektorů nebo odvětví)
- **Výdajová metoda** (součet konečné spotřeby, tvorby hrubého kapitálu a čistého vývozu)
- **Důchodová metoda** (součet prvotních důchodů za národní hospodářství)

Problémy vypovídací schopnosti HDP

- **Problémy vymezení sféry výroby.** Obecně platí, že jde o výrobky a služby určené pro trh. Nedůslednost v oblasti netržní produkce.
- **Metodologické problémy** (zdroje dat a odhady, ocenění netržní produkce, převody do stálých cen)

Reálný růst HDP v ČR a SR (průměrný roční růst v %)

	1996- 2000	2001- 2005	1996- 2005
ČR	1,5	3,6	2,5
SR	3,7	4,6	4,1

Značné rozdíly v růstové výkonnosti ČR a SR

- Rozdíly způsobené řadou faktorů na nabídkové a poptávkové straně, ale i institucionálními a strukturálními faktory. Nelze vyloučit i metodologické rozdíly ve výpočtu HDP (metoda řetězení, odhady, kvalita cenových deflátorů).
- Pomalý růst ČR v letech 1996-2000 byl způsoben recesí české ekonomiky v letech 1997 a 1998.
- V posledních letech se již tempa růstu sbližují.

Faktory urychlující růst

- Silný příliv přímých zahraničních investic a rostoucí význam podniků pod zahraniční kontrolou
- Rychlý růst domácích investic a exportu
- Vstup do EU
- Konsolidace finančního sektoru a prudký nárůst úvěrů

Proč HDP nemůže být jediným ukazatelem ekonomické výkonnosti?

- **HDP** je ukazatelem produkčního výkonu rezidentských jednotek včetně podniků pod zahraniční kontrolou.
- **Růst blahobytu** je ovlivněn i směnnými relacemi v zahraničním obchodě, rozdělováním důchodu se světem i tím, jak je HDP užit.
- Proto je nutné zkoumat vývoj ukazatelů odrážejících tyto procesy.

Národní důchod

Životní úroveň a bohatství země nezáleží pouze na produkční výkonnosti měřené ukazatelem HDP, ale i na tom, jak je vytvořený důchod rozdělován mezi národní ekonomikou a světem.

Význam těchto procesů v globalizovaném světě a s přílivem přímých zahraničních investic narůstá

Nižší úroveň i tempo růstu hrubého národního důchodu než HDP

$HND = HDP + \text{prvotní důchody přijaté od nerezidentů} - \text{prvotní důchody placené nerezidentům}$

- Důchody jsou užívány jinde než kde jsou vytvářeny
- Odliv prvotních důchodů (především mezd a zisků) z ČR má narůstající tendenci
- Na Slovensku výraznější odliv prvotních důchodů začíná až v roce 2005

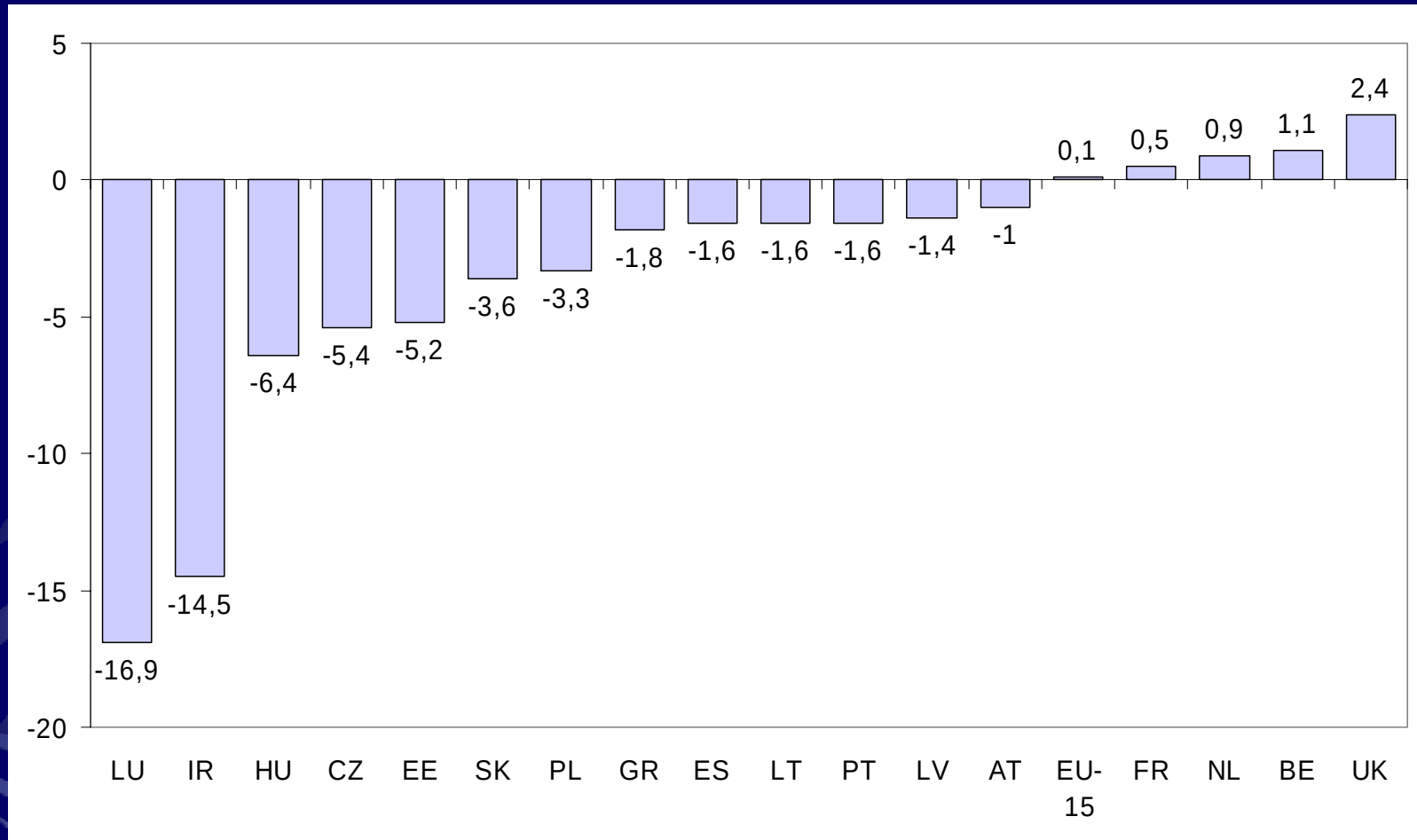
Vztah HDP a HND v ČR (mld. Kč, běžné ceny)

	1995	2000	2005
HDP	1466,5	2189,2	2970,3
Saldo prvotních důchodů	-3,0	-49,5	-131,8
HND	1463,5	2139,7	2838,5
HND v % HDP	99,8	97,7	95,6

Vztah HDP a HND v SR (mld. Sk, běžné ceny)

	2001	2002	2003	2004	2005
HDP	1020,6	1111,5	1212,7	1355,3	1471,1
Saldo prvotních důchodů	0,8	-3,2	-9,6	5,3	-37,5
HND	1021,4	1108,3	1203,1	1360,6	1433,6
HND v % HDP	100,1	99,7	99,2	100,4	97,4

Rozdíl mezi výší HND a HDP v EU (rok 2005 v % HDP)

Reálný růst HDP a HND v ČR (průměrný roční růst v %, stálé ceny předchozího roku)

	1996-2000	2001-2005	1996-2005
HDP	1,5	3,6	2,5
HND	1,1	3,2	2,1

- Pramen: ČSÚ – roční národní účty

Reálný růst HDP a HND v SR (roční růst v %, stálé ceny)

	2003	2004	2005	2006	2003- 2006
HDP	4,2	5,4	6,0	6,7	5,6
HND	3,6	6,7	2,9	5,2	4,6

- Pramen: ECFIN: Economic Forecast, Autumn 2006, s.98.

HDP a HND na obyvatele v PPS (EU-15=100, rok 2004)

	HDP/obyv.	HND/obyv.	Rozdíl v p.b.
Lucembursko	218,6	188,3	30,3
Irsko	125,5	106,5	19,0
ČR	64,4	61,1	3,3
Maďarsko	55,1	52,2	2,9
Estonsko	47,0	44,1	2,9
Polsko	44,9	42,9	2,0
Kypr	76,1	74,9	1,2
Litva	43,7	42,9	0,8
Lotyšsko	39,3	38,5	0,8

Čistý produkt a důchod

ČDP = HDP – spotřeba fixního kapitálu

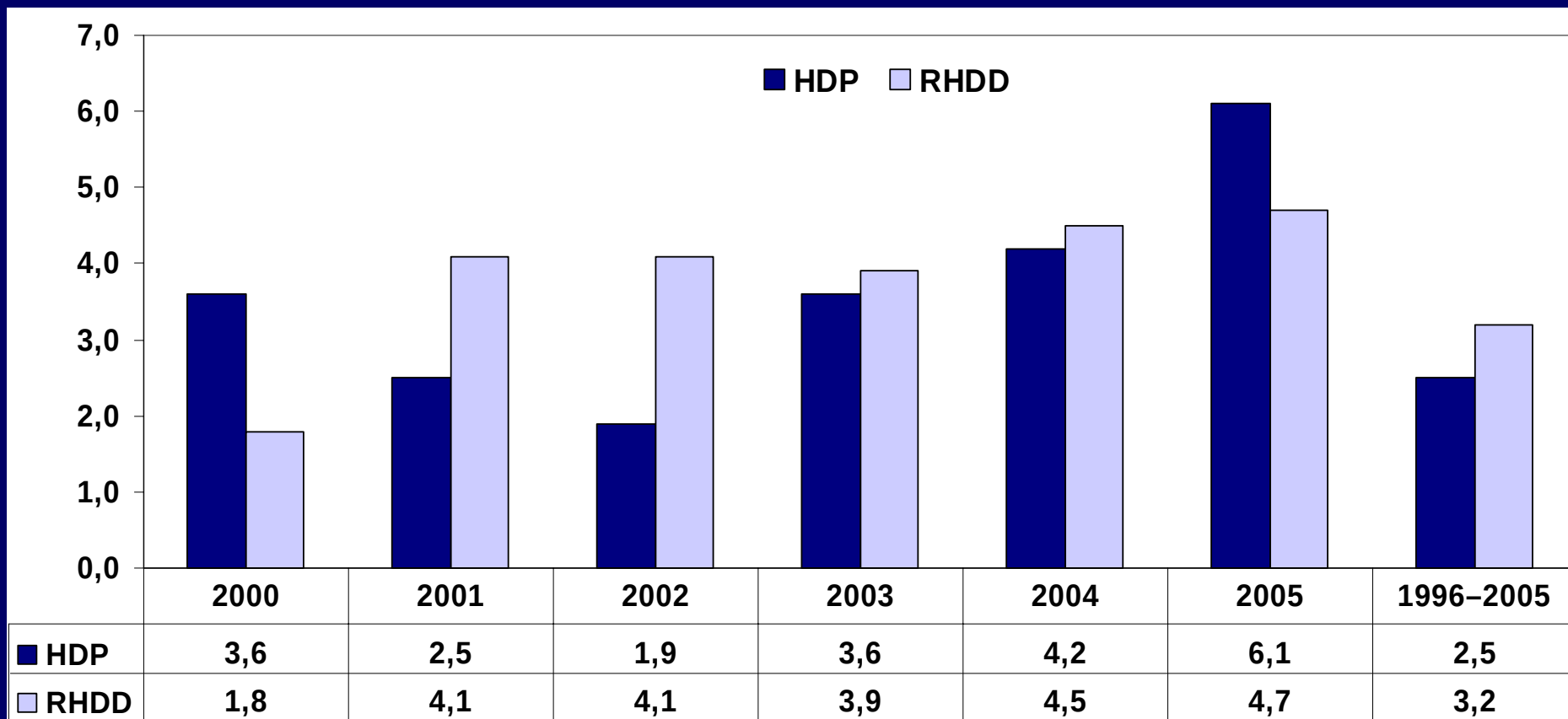
ČND = HND – spotřeba fixního kapitálu

- Spotřeba fixního kapitálu představuje poměrně velkou část hodnoty HDP
- Rozdíly mezi zeměmi jsou značné. ČR i SR patří k zemím s relativně vysokým podílem spotřeby fixního kapitálu (v roce 2005 v ČR 18,7 % a v SR 19,8 %)
- ČDP rostl pomaleji než HDP (v ČR v letech 1996-2005 průměrně ročně o 2,3 % proti 2,5 % u HDP)
- ČND rostl ještě pomaleji (1,9 % ročně)

Ukazatelé reálného důchodu, které odráží vliv směnných relací (T/T) a procesy rozdělování důchodu se světem

- Reálný hrubý domácí důchod (vliv T/T)
- Reálný hrubý národní důchod (vliv T/T a salda prvotních důchodů se zahraničím)
- Reálný hrubý disponibilní důchod (vliv T/T, salda prvotních důchodů a salda druhotných důchodů se světem)

Růst HDP a reálného hrubého domácího důchodu (RHDD)

- **1996–2004:** značný předstih RHDD před HDP v důsledku příznivých T/T
- **2005:** výrazné zhoršení T/T v důsledku prudkého růstu cen ropy, plynu a dalších surovin. Ztráta ze změn T/T představovala 1,4 % HDP.

Růst HDP a ukazatelů reálného důchodu (ze stálých cen předchozího roku)

	1996- 2000	2001- 2005	1996- 2005
HDP	1,5	3,6	2,5
RHDD	2,1	4,3	3,2
RHND	1,7	3,8	2,7
RHDiD	1,6	3,7	2,6

	HDP	RHDD	RHND	RHDiD
ČR	3,1	4,1	3,3	3,1
Slovensko	4,6	3,9	3,7	3,7

- Značný předstih Slovenska v růstu HDP
- Nižší růst RHDD Slovenska v důsledku zhoršujících se směnných relací
- Menší ztráty reálného důchodu v důsledku odlivu prvotních důchodů ze Slovenska

Ukazatelé blahobytu

- Blahobyt má řadu dimenzí a nemůže být vyjádřen jedním ukazatelem
- Pokusy sestavovat souhrnné indexy odrážející nejen ekonomickou stránku, ale i další oblasti (sociální, životní prostředí) nebyly příliš úspěšné
- Nejznámější je index lidského rozvoje
- Pokusy o zahrnutí dalších aspektů lidského života (indexy štěstí)

Ekonomická stránka blahobytu

- Disponibilní důchody domácností
- Výdaje domácností na konečnou spotřebu
- Úspory domácností
- Investice domácností
- Majetek (bohatství) domácností

Disponibilní důchod, spotřeba a úspory domácností (roční růst v %)

	2001	2002	2003	2004	2005
Disp.důchody (s.c.)	1,1	3,1	4,9	0,6	2,9
Soukromá spotřeba	2,3	2,2	6,0	2,5	2,4
Míra úspor	7,4	8,3	7,4	5,9	6,1

Implikace pro analýzu a hospodářskou politiku

- Hospodářská politika potřebuje všestranný a co nejpřesnější obraz o vývoji národního hospodářství
- K tomu nestačí makroekonomické indikátory běžně využívané (především HDP)
- Ukazatelé národního důchodu a reálného důchodu jsou z hlediska blahobytu země důležitější než HDP
- Rozdíly ve vývoji ukazatelů mohou být u některých zemí značné